

**KAROL R. SORBY A KAROL SORBY ML.:
BLÍZKY VÝCHOD V MEDZINÁRODNEJ POLITIKE (1971 – 1990)**

BRATISLAVA, EKONÓM, 2011. 266 s. ISBN 978-80-225-3227-3.

prof. PhDr. Eduard Gombár, CSc.

Jak autoři v předmluvě uvádí, Blízký a Střední východ je v současnosti velmi často připomínaná oblast světa. Donedávna to bylo zejména v souvislosti s hrozbami, které jakoby tento region vnášel na mezinárodní scénu. Rok 2011 se ukazuje jako nový mezník v dějinách arabského a islámského světa: lid v Tunisku, Egyptě, Jemenu a dalších zemích se zbavil strachu z totalitních režimů, které jej udržovaly v nesvobodě a nesmírné chudobě, vyšel do ulic s požadavkem odstranění vlastních zkorumpovaných režimů a zásadních politických a sociálních změn.

V roce 2009 jsem napsal recenzi na knihu doc. PhDr. Karola Sorbyho, DrSc. *Blízky východ v medzinárodnej politike (1918 – 1945)*. Týž odborník na blízkovýchodní oblast příjemně překvapil další monografickou prací, která se věnuje období let 1971 – 1990. Blízký východ a arabský svět patří již dlouhé roky k oblastem, které jsou v centru mezinárodní politiky. Na Slovensku se zatím jen málo odborníků zabývá vědeckým výzkumem moderních dějin arabského světa, kam patří arabský Východ. Průkopníkem je právě doc. Sorby a v posledních letech se k němu přidal i jeho syn, absolvent studia arabistiky a historie. Oba autoři v posledním desetiletí publikovali již několik monografií týkajících se politického vývoje na Blízkém východě po první i druhé světové válce, například *Suez 1956: Súmrak tradičného kolonializmu na Blízkom východe* (2003), *Arabský východ 1945 – 1958* (2005), *Arabi, islám a výzvy modernej doby* (2007), *Blízky východ v medzinárodnej politike 1918 – 1945* (2009) a *Jún 1967: Šesť dní, ktoré zmenili Blízky východ* (2010). Tato monografie nazvaná *Blízky východ v medzinárodnej politike (1971 – 1990)*, se poprvé v ucelené formě věnuje doposud u nás málo zpracovanému období politického a společenského vývoje arabského Východu.

O periodizačních meznících ve vývoji národů, států či regionů lze vždy polemizovat, ale mám za to, že rok 1970 je v dějinách Blízkého východu mimořádně významný, ba mnozí jej považují za zlomový. Zatímco padesátá a šedesátá léta 20. století byly obdobím revolučního rozmachu a budování společností na základě sekulárního nacionalismu a „arabského“ socialismu, od počátku sedmdesátých let nastal zvrát. Rozhodujícími mezníky byly porážka revolučních arabských režimů v šestidenní válce roku 1967 a v roce 1970 úmrtí egyptského prezidenta Džamála °Abd an-Násira, nejvýraznější osobnosti moderních arabských dějin a průkopníka arabského nacionalismu a arabské jednoty. Druhým periodizačním mezníkem je krize a válka v Zálivu roku 1990, po níž na Blízkém východě začíná „pax americana“.

Předčasná smrt egyptského prezidenta Džamála °Abd an-Násira 28. září 1970 ukázala, že odešel muž, jenž více než patnáct let výrazným způsobem ovlivňoval politické dění na Blízkém východě. Lze souhlasit s autory, že tomuto muži se do značné míry podařilo Egypt umístit do centra tří významných okruhů: arabského, islámského a afrického, a zasadit jej tak do role, kterou mu předpovídal ve své knížce *Filozofie revoluce*. Skutečným dědictvím násirovské revoluce, která ovlivnila vzdálené oblasti arabského světa, bylo nejen odstranění společenských rozdílů likvidací vlivu feudálních a velkopodnikatelských vrstev, pozemková reforma, značný pokrok v industrializaci země a vybudování Vysoké přehrady, ale zejména to, že dala Egyptanům pocit důstojnosti a hrdosti na to, že rozvoj může být výsledkem celonárodního úsilí. Jeho odchod změnil rovnováhu sil v arabském světě i v Egyptě, kde zanechal velkou prázdnotu. Jeho nástupce Anwar as-Sādāt se ocitnul v těžké pozici: ve vztahu k Izraeli nadále trval stav „ani vojna ani mír“ a záhy se ukázalo, že Spojené státy nemají v úmyslu

vyvíjet dostatečný tlak na Izrael, aby stáhl svá vojska z okupovaných území za podmínek, které by nebyly pro Araby zcela ponižující. Ze stávajícího příměří však plynuly výhody hlavně pro Izrael, jenž by byl uvítal jeho neomezené trvání.

Zde se začíná odvíjet vývoj v jednotlivých zemích Blízkého východu, kde permanentní přítomnost mezinárodních vztahů zabezpečují dva důležité prvky: ropa a Izrael. Politický i hospodářský vývoj regionu třeba analyzovat skrze tyto prvky, a to v období posledních dvou dekád studené války mezi supervelmocemi. Na jejich pozadí se odehrávají i regionální, mezarabské konflikty, náboženské a sektářské konflikty a výrazně je ovlivňuje i nerovnoměrné rozložení vlivu společenských sil, kdy palčivé problémy doby mají řešit režimy polofeudální s režimy „revolučními“, které jsou též autoritativní nebo totalitní.

Mnohé události, jejichž svědky jsme dnes, jako je dění v Palestině, Iráku, nebo v Libanonu, mají kořeny právě v období, které je analyzováno v této práci. Arabští politici se často odvolávají na události z tohoto období, a tak možno očekávat, že v monografii se najde dostatek materiálu na pochopení mnohých současných procesů. Hojné využití západních i arabských pramenů je zárukou plastické a nezkresené interpretace událostí. Autoři zohledňují všechny složité komponenty dvacetiletého vývoje tohoto turbulentního regionu a zařazují je do vyváženého celku. V jednotlivých kapitolách se rozebírá vývoj v Egyptě, Iráku, Sýrii, Libanonu, Jordánsku a Saúdské Arábii. Kromě toho pro lepší pochopení náboženského radikalismu autoři přidali dvě kapitoly „Islam a národní štát“ a „Korene militantného islamu na Blízkom východe“.

Práce *Blízky východ v medzinárodnej politike (1971 – 1990)* splňuje veškeré požadavky kladené na monografii tohoto charakteru: je relativně stručná, ale zároveň osvětluje všechny zásadní problémy charakterizující vývoj blízkovýchodní arabské společnosti v sledovaném období. To znamená, že při zachování vysokých vědeckých nároků oba autoři srozumitelnou formou přibližují složité problémy nejen vysokoškolským posluchačům, ale i širší slovenské odborné komunitě a zájemcům o dění v tomto nepokojném regionu. Ve všech kapitolách jsou zdůrazněny mezinárodněpolitické aspekty vývoje jednotlivých arabských zemí v daném období. Oba autoři citlivě skloubili syntetickou metodu s analytickou metodou a v celé práci uplatnili pro lepší přehlednost i důsledný chronologický postup.

Hluboká až intimní znalost problematiky je výsledkem důkladného studia i osobních zkušeností autorů z dlouhodobých pobytů na Blízkém východě. Je třeba ocenit i důsledný a vysoce spolehlivý vědecký přepis arabských osobních jmen. Vzhledem k množství osobností pro snadnější orientaci dobře slouží jmenný rejstřík. Autoři ve své práci využívají bohatou heuristickou základnu: seznam použitých pramenů a literatury svědčí o mimořádně širokém záběru autorů a je pro případného zájemce spolehlivým vodítkem pro další výzkum. Stojí za zmínku, že Fakulta mezinárodních vztahů Ekonomické univerzity v Bratislavě, je jediné vysokoškolské pracoviště na Slovensku, které poskytuje svým studentům specializaci „Blízky východ v mezinárodní politice“, rozčleněnou do výběrového kurzu po dobu tří semestrů.

Závěrem chci poukázat na několik zvlášť závažných skutečností, řešených v předkládané monografii, bez nichž není možné pochopit všechny souvislosti dění na blízkovýchodní politické scéně. Především je to dobře doložená analýza zájmů supervelmocí o získání respektive udržení vlivu v tomto geopoliticky významném regionu. Neméně důležitý je kritický pohled historika na dramatický vývoj arabsko-izraelských vztahů, na pozadí dvou arabsko-izraelských válek (1967 a 1973) a přes mnohé rezoluce OSN dodnes uspokojivě a spravedlivě nevyřešený problém palestinských Arabů, který v nové podobě přetrvává do našich dní.

Monografie představuje kvalitativní obohacení naší historické a politologické literatury a kromě specialistů v daných oblastech určitě zaujme i širší odborné kruhy. Jako spolehlivá studijní pomůcka bude nepochybně přínosná i pro posluchače Fakulty mezinárodních vztahů Ekonomické univerzity v Bratislavě. Recenzovaná monografie je výborná historická práce, jež

značně převyšuje běžnou úroveň zpracování tematiky arabských zemí a nepochybně se zařadí do širšího vědeckého výzkumu dějin Blízkého východu ve 20. století.

prof. PhDr. Eduard Gombár, CSc.
Ústav Blízkeho východu a Afriky
Karlova univerzita v Prahe
Celetná 20
11642 Praha 1